

Viering 'Gandhi, een verhaal van geweldloosheid'

Kristin Vanschoubroek en Catherine Vuylsteke

12 november 2006

Mohandas Gandhi werd op 2 oktober 1869 geboren in India.

India was en is een immens land met vele rijkdommen, maar ook met grote armoede en verdeeldheid door de vele godsdiensten. Tien jaar voor de geboorte van Gandhi werd het gekolonialiseerd door het machtige Britse Rijk.

De Britten noemden India 'hun kroonjuweel', want er viel veel te rapen. Voor de Indiërs betekende deze overheersing een lange, vernederende lijdensweg, waarin zij zonder respect voor hun gebruiken en godsdiensten als minderwaardige burgers werden behandeld.

Gandhi was de zoon van de hoofdminister van zijn provincie. Zijn moeder was een vrome aanhanger van het hindoeïsme. Ze behoorden tot de hogere kaste. Later zou Gandhi actief strijden tegen de discriminatie van de kastenlozen.

De jonge Gandhi werd opgevoed met het principe van 'ahimsa', wat inhoudt dat je geen enkel levend wezen pijn mag doen. Hij was dan ook vegetariër. Als 13-jarige jongen werd hij uitgehuwelijkt. Later zou hij pleiten voor de afschaffing van uithuwelijking, al hebben Gandhi en zijn vrouw Ba elkaar zeer graag gezien. Ba is ongetwijfeld belangrijk geweest in Gandhi's leven. Ze zijn gedurende 62 jaar samen geweest.

Toen Gandhi 19 was en pas vader geworden, trok hij naar Engeland om er rechten te studeren. Hij kwam er in een zware innerlijke tweestrijd tussen de waarden van het westerse leven en zijn eigen Indische geaardheid. Hij wou wel bij de Engelsen horen en paste zijn levensstijl aan, maar ontdekte ook de kracht van zijn geboorteland India.

Het was in Zuid-Afrika, waar Gandhi zijn beroep als advocaat uitoefende, dat hij voor de eerste keer rassendiscriminatie ervaarde. Hij riep de mensen op tot burgerlijke ongehoorzaamheid aan de vele wetten, die zowel de Indische als de zwarte gemeenschap onderdrukten en werkte het idee van 'satyagraha' uit. Dat is een begrip dat kan vertaald worden als 'de Kracht van de Waarheid en de Liefde'. Het gaat daarbij om het herstellen van waarheid, niet door de tegenstander pijn te doen, maar door zelf pijn te verdragen.

Gandhi keurde elke vorm van geweld af omdat hij ervan overtuigd was dat waarheid en liefde sterker zijn dan wapens. Hij vond dat geweldloosheid het wapen van de sterken is en dat de zwakken wapens gebruiken omdat ze denken dat het hen sterker maakt. Hij riep de Indiërs op om de wetten niet na te leven en de straffen die daarvan het gevolg waren te aanvaarden zonder zich te wreken. Deze acties van burgerlijke ongehoorzaamheid hadden een groot succes. Ze leidden tot de invoering van een belangrijke wet die de positie van de Indiërs in Zuid-Afrika verbeterde. Nooit eerder waren dergelijke resultaten behaald met een vreedzame campagne.

Gandhi was 46 toen hij na 21 jaar uit Zuid-Afrika terugkeerde. Hij had zich intussen ontpopt van een schuchtere advocaat tot een moedige leidersfiguur.

India werd nog altijd met harde hand geregeerd door de Britten. Om te beginnen wilde Gandhi zijn land en de mensen beter leren kennen. Hij reisde dan ook veel en besteedde veel aandacht aan sociale conflicten.

Na korte tijd richtte hij een gemeenschap op van geestesgenoten die wilden leven volgens zijn voorschriften, gebaseerd op zijn godsdienstige principes. Hun samenleven moest gekenmerkt zijn door eerlijkheid, zoeken naar waarheid en armoede. Ze gebruikten samen sobere vegetarische maaltijden en leidden een leven van gebed en dienstbaarheid. Het was een hard bestaan, de regels waren streng en luxe bestond niet. Maar de sterke geloofsovertuiging en de warme persoonlijkheid van Gandhi oefenden zo'n aantrekkingskracht uit dat steeds meer mensen met hem wilden samenleven.

Gandhi's mening werd alom gerespecteerd. Hij kreeg de ere naam 'Mahatma', wat betekent 'grote ziel'.

Na de slachting van Amritsar, waarbij een menigte onschuldige mannen, vrouwen en kinderen werd afgeslacht door de Engelsen, zette Gandhi zich ondanks zijn afkeer van politiek in voor de onafhankelijkheid van India. Niet minder dan 28 jaar duurde deze strijd, die zeker niet altijd gewelddoos verliep. Ook de kloof tussen moslims en hindoes was vaak oorzaak van geweld, en meer dan eens is Gandhi uit protest daartegen in hongerstaking gegaan.

De opvallendste geweldloze actie die Gandhi heeft ondernomen is ongetwijfeld de zoutmars. De Engelsen hadden een wet uitgevaardigd waardoor de Indiërs belasting moesten betalen op het zout dat ze wonnen uit hun eigen Indische zee. Uit protest begon Gandhi aan een tocht van 400 km naar de oceaan. Onderweg sloten duizenden mensen zich bij hem aan. Toen hij de zee bereikte, nam hij symbolisch een handvol zout op van het strand. Het volk van India en ook de rest van de wereld volgde dit gebeuren. Deze daad van verzet was een signaal voor de natie. Langs de hele kust van India begonnen mensen illegaal zout te winnen. Een maand later werd Gandhi gearresteerd en tienduizenden werden naar de gevangenis gestuurd. Het zou niet de laatste keer zijn.

Een ander belangrijk symbool voor de vrijheidsstrijd is het spinnewiel. Gandhi vond het noodzakelijk dat de Indiërs voor zichzelf konden zorgen, wilden ze loskomen van de Engelsen. Hij riep hen op om draden te spinnen en stoffen te weven voor hun eigen kleding. Zelf gaf hij het goede voorbeeld. Elke dag spon hij bijna 200 meter garen, hoe druk hij het ook had. Zijn opvouwbare spinnewiel werd door hem en zijn volgelingen gezien als een symbool van de bevrijding. Het is nu nog in de vlag van Indië terug te vinden.

In 1947 werd India eindelijk onafhankelijk, maar niet op de manier die Gandhi zich had voorgesteld. In plaats van een eenheidsstaat werden er twee aparte staten gevormd: India waar een meerderheid van hindoes leefde en Pakistan met overwegend moslims. Tussen die twee heerste er een strijd die nog altijd aan de gang is.

Een jaar daarna, in een sfeer van geweld en religieus fanatisme, vond het leven van Mahatma Gandhi een einde. Op weg naar de plaats van zijn dagelijks avondgebed werd hij doodgeschoten door een jonge fundamentalistische hindoe die het oneens was met Gandhi's tolerante ideeën. Zo werd de prediker van geweldloos verzet zelf het slachtoffer van brutaal geweld...

Er is geen weg naar vrede, vrede is de weg...

Catherine Vuylsteke

We hebben net het levensverhaal van Gandhi gehoord. Het verhaal van een in katoenen linnen geklede, kleine en frêle man, die een hele natie, een heel volk in beweging kon zetten en bevrijden uit de koloniale overheersing. Het wonder dat daarachter schuilt, zullen we nooit kunnen vatten, maar misschien kunnen we wel een glimp opvangen van Gandhi's mooie ziel en van zijn groot hart, en kan het ons inspireren.

Waar haalde Gandhi de moed, de kracht, het charisma vandaan om zijn volk te overtuigen van het recht op een waardig en onafhankelijk bestaan? De Indiërs waren onderdrukking gewoon. Ze vonden het normaal. Hun kastensysteem leerde hen zich te schikken in hun lot.

Gandhi echter vond onderdrukking niet normaal. Vermoedelijk heeft hij inzicht in onderdrukkende mechanismen verworven door zijn verblijf in westerse landen. We hoorden het in zijn levensverhaal: hoe hij in Engeland studeerde en daar een innerlijke strijd heeft gestreden. Enerzijds wou hij bij de Engelse studenten en hun cultuur horen. Anderzijds had hij aan zijn moeder moeten beloven – en dat was de voorwaarde waaronder hij naar Engeland mocht gaan – dat hij trouw zou blijven aan zijn

cultuur en zijn geloof. Dat betekende onder andere dat hij zich moest onthouden van vlees en alcohol. Hierdoor kon hij niet helemaal met het studentenleven meedoen.

In het verlangen om de beide culturen beter te leren kennen en ze aan elkaar te toetsen heeft Gandhi veel geleerd over het Engelse volk, het westers geloof en de Europese politieke structuren, maar tegelijk heeft hij zijn eigen cultuur, geloof en politiek systeem beter naar waarde leren schatten.

Ook in Zuid-Afrika zal Gandhi veel inzichten hebben gekregen, zowel religieus als politiek. Als Indiër ondervond hij ook daar aan den lijve wat discriminatie betekende. Hij merkte dat die structureel was en kon niet anders dan een geweldloze strijd aangaan om Indiërs rechten te geven. Zo werd Gandhi rijp om zijn volk meer en meer bewust te maken van de onderdrukking waaronder het leed.

Maar inzicht alleen volstaat niet. Bewustwording van onderdrukking en inzicht in onderdrukkende mechanismen leiden naar gevoelens van opstandigheid, frustratie en woede. Conflict en oorlog komen dan heel dichtbij.

Er is nog een andere kwaliteit nodig wil je oorlog vermijden. Gandhi ontpopte zich ook als een spiritueel leider. Hij riep de mensen op om hun negatieve gevoelens om te zetten in een positieve kracht. Op die manier leidde hij zijn volk van vernedering naar waardigheid.

Voor Gandhi was de strijd voor de onafhankelijkheid van India een heilige strijd. Hij wist dat zijn volk slechts zou kunnen groeien door autonoom te worden. Hij wist ook dat de spiritualiteit van zijn volk ten dode opgeschreven zou zijn wanneer de overheersing door het Britse Rijk zou aanhouden. Hij beseftte dat het een moeilijke strijd zou worden, want wie altijd in onderdrukking heeft geleefd weet niet wat het betekent om onafhankelijk te zijn en bezit niet de instrumenten en vaardigheden om met autonomie om te gaan. Gandhi begreep dat mensen door dit proces heen moeten. Hij wist: beter een slecht eigen bestuur dan een bestuur door vreemden. Een bezet mens, een bezet volk moet zich eerst bevrijden en kan pas dan tot zichzelf komen en nieuwe vaardigheden aanleren en ontwikkelen.

Gandhi was dus een groot leider, zowel politiek als spiritueel. Van zijn vader kreeg hij de politieke microbe mee, van zijn moeder een diepe geloofsovertuiging. Inzicht en geloof, het zijn twee onafscheidelijke pijlers in het groeiproces van een mens en van een volk. Waar die hand in hand gaan, komt een mens, komt een volk in de volheid van het bestaan, van het leven.

In Gandhi's leven hebben heilige boeken uit verschillende religieuze tradities een belangrijke rol gespeeld. Als hindoe is hij opgegroeid met de Bhagavad Gita, 'het lied van de Verhevene'. Met de koran kwam hij in contact in de lagere school, waar afwisselend werd voorgelezen uit de Bhagavad Gita en uit de koran. In het Westen en in Zuid-Afrika verdiepte hij zich in de bijbel. Joden en sikhs ontmoette hij in India. Gandhi kwam tot het besef dat er meerdere wegen waren om tot de kern van het geloof te komen.

Toch vond hij de grootste troost in de Bhagavad Gita. Ik denk dat het vaak zo is dat je je het meest thuis voelt in je 'moedergodsdienst', de godsdienst waarin je bent opgevoed.

Gandhi verwoordt het zo: "Uit de Bhagavad Gita put ik voortdurend troost, die ik nergens anders kan vinden, zelfs niet in de bergrede. Wanneer ik door moedeloosheid overvallen word en er geen sprankje licht in mijn eenzaamheid valt, ga ik te rade bij de Bhagavad Gita. Een willekeurig gekozen vers laat me in de meest tragische omstandigheden weer lachen, al is mijn hele leven een aaneenschakeling van tragische gebeurtenissen geweest. En zo deze gebeurtenissen geen zichtbare en onuitwisbare sporen in me hebben achtergelaten, heb ik dat te danken aan het onderricht van de Bhagavad Gita."

Het stuk uit de Bhagavad Gita dat we voor deze viering hebben gekozen, werd door Gandhi dagelijks, zonder uitzondering, in zijn ochtendgebed opgenomen.

Arjuna zei: "Krishna, vertel mij over de man die standvastige wijsheid bezit en die zich altijd bewust is van het Zelf. Hoe praat hij? Hoe zit hij? Hoe beweegt hij?"

Krishna zei: "Hij die alle verlangens van de geest achter zich heeft gelaten, geheel en al tevreden in het Zelf, leeft in wijsheid. Hij is vrij van lust, angst en boosheid en windt zich niet op over tegenslag noch hunkert hij naar vreugde. Omdat hij niet langer gebonden is door eigenbelang, zich niet verheugt op geluk noch een afkeer heeft van tegenslag, is zijn wijsheid standvastig.

De mens die standvastige wijsheid bezit, kan op geleide van zijn eigen wil de zinnen intrekken, zoals een schildpad zijn poten intrekt in zijn schild. Ook al onthouden mensen zich van zintuiglijke prikkels, toch verlangen zij er hevig naar. Maar deze hevige verlangens verdwijnen als zij eenmaal de eenwording met God ervaren.

Wat als de nacht lijkt voor sommigen, is voor degene die zelfbeheersing kent een vorm van ontwaken. Wat de wereld dag noemt, is voor de wijze de nacht der onwetendheid.

De wijze mens wordt niet verstoord door de voortdurende stroom van verlangens en hij vindt vrede, zoals de oceaan rustig blijft terwijl hij door ontelbare rivieren wordt gevuld. Hij die leeft, bevrijd van verlangens naar wat dan ook, die geen eigenbelang koestert en geen persoonlijk gevoel kent van 'ik' en 'mijn' ervaart vrede.

Dit is de allerhoogste, goddelijke staat en als een mens die ervaart, bestaat er geen verwarring meer. Als je dit bewustzijn verankert op het moment van je sterven zul je opgaan in de eenheid met God." (Bhagavad Gita, hoofdstuk 2, vers 54-59, 68-72)

Misschien roept deze tekst over standvastige wijsheid weerstand op. Het kan toch niet de bedoeling zijn dat wij zonder gevoelens en zonder verlangens leven? De gevoelens van een mens en het uitdrukken daarvan maken hem toch juist mooi en uniek?

Hoe kunnen we deze tekst dan verstaan?

Het hindoeïsme is een religieuze traditie die teruggaat op het vedisme, de oude Indische wijsheid. Het is een traditie waarin de verbinding met de geestelijke wereld heel direct is. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het hindoeïsme de klemtoon legt op de verzaking aan het aardse. Al wat aards is, is maya, is illusie en moet dus worden losgelaten. Verlangens, begeerten, emoties, het zijn slechts uitdrukkingen van de onechte wereld. Het hindoeïsme legt een andere klemtoon dan wij. Onze manier van denken en geloven is aardser. Toch gaat het naar mijn aanvoelen slechts om een ander accent.

We kunnen de tekst zo begrijpen dat de weg naar wijsheid en standvastigheid er één is waarbij we leren dieper in contact te komen met onze zijnsgrond. Dit wil niet zeggen dat we onze gevoelens moeten negeren of onderdrukken, maar wel dat we ze moeten toetsen aan een diepere werkelijkheid. Op die manier kunnen we ze uitzuiveren. Onze emoties gaan dan niet met ons op de loop, maar worden integendeel het voertuig naar de diepte van onze ziel. Zo kan ons kleine ik steeds meer samenvallen met en opgenomen worden in de grote oceaan van wijsheid en mededogen. Ik kan mij goed inbeelden dat Gandhi voor de opdracht waarvoor hij was voorbestemd, de krachtige taal van de Bhagavad Gita nodig had. Als leider van zijn volk moest hij erover waken dat het in de strijd voor onafhankelijkheid niet ten prooi zou vallen aan wraakgevoelens. We kunnen ons voorstellen dat de dagelijkse lezing van een tekst als deze hem voedde en sterker maakte voor deze opdracht.

Gandhi heeft zich zeker heel veel ontzegd en zijn taak heeft zeker heel veel van hem gevraagd. Dat blijkt uit vele van zijn uitspraken. Ook zijn vrouw, zijn zonen, zijn omgeving, zelfs het hele Indische volk werden door hem niet gespaard. Hij riep iedereen op om het beste van zichzelf in te zetten. Gandhi's diep verlangen naar vrede is het leidmotief van zijn leven geworden en tegelijk ook zijn pijn. Steeds opnieuw werd hij geconfronteerd met het feit dat wat hij zo vurig verlangde, waar hij zijn leven voor wou geven, niet echt kon worden gerealiseerd.

Gandhi heeft door zijn immense kracht, zijn diepe bewogenheid en zijn groot geloof zijn land op een geweldloze manier naar de onafhankelijkheid geleid. Tegelijk kende hij een moedeloosheid omdat hij de vrede tussen mensen niet kon realiseren. Gandhi was een utopist. Zijn rijk was en is niet van deze

wereld. Maar een glimp ervan kunnen wij dankzij zijn leven opvangen en deze glimp kan ons blijvend beroeren, inspireren en oproepen...

Kristin Vanschoubroek